

نوع مقاله: پژوهشی

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۰۲ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۶/۰۸/۰۳)

عباس نرگسیان^۱

قاسمعلی جمالی^۲

چکیده

کاهش فساد، ارتقای پاسخگویی و جلب اعتماد و رضایت عمومی به عنوان اهداف برجسته هر دولتی محسوب می‌شود. شفافیت یکی از ابزارهای کلیدی و مجادله برانگیز در دستیابی به این اهداف است که با تکیه بر موضوع دسترسی آزاد به اطلاعات، این امر را تحقق می‌بخشد. وزارتخانه‌های دولتی نیز به منزله بالاترین نهادهای اجرایی کشور عهده‌دار جهت‌دهی و پیاده‌سازی تمامی امورات کشور می‌باشد که قرارگیری ذره‌بین شفافیت بر روی وزارتخانه، ابهامات عملکردی آنها را مرتفع می‌کند. صبغه پژوهش از نوع کمی و از نظر هدف، پژوهش از نوع ارزشیابی می‌باشد. همچنین محیط پژوهش میدانی و استراتژی پژوهش از نوع پیمایشی می‌باشد. با توجه به سطوح وزارتخانه‌ها در قانون مدیریت خدمات کشوری ایران و رتبه وبسایت‌های آنها، به روش سرشماری؛ وضعیت شفافیت ۱۸ وبسایت وزارتخانه‌های ایران بوسیله یک بازیابی سه

۱. استادیار مدیریت دولتی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، نویسنده مسئول (Anargesian@ut.ac.ir)

۲. کارشناسی ارشد مدیریت دولتی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران (Gh.jamali@ut.ac.ir)

۲۱۰ فصلنامه دولت پژوهی

بعدی که ۴۰ پرسش در بردارد، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که وبسایت وزارتخانه‌هایی که در دسته امور حاکمیتی قرار دارند، از شفافیت کمتری برخوردارند. همچنین وبسایت‌هایی که رتبه بهتری در کشور ایران دارند، از شفافیت بیشتری برخوردارند. واژگان کلیدی: شفافیت، فناوری اطلاعات، وبسایت، وزارتخانه، حاکمیت.

مقدمه

حق دسترسی به اطلاعات یکی از مهمترین حقوق پذیرفته شده بین‌المللی است که ابعاد گسترده‌ای را دربر می‌گیرد. این حق با داشتن پشتوانه نظری عمیق در حکومت‌های مردم سالار از جایگاه ممتازی برخوردار است؛ به طوری که برای شهروندان این امکان را فراهم می‌آورد که با آگاهی از عملکرد دولت، تصمیمات سنجیده‌تری اتخاذ کنند.

حق دسترسی به اسناد و اطلاعات علاوه بر اینکه یکی از حقوق بنیادین بشری است، از توابع اصلی شفافیت نیز می‌باشد، به طوری که تحقق کامل حق دسترسی به اطلاعات بدون وجود شفافیت بی‌معناست و برای دستیابی به این حق، گریزی جز شفافیت در لایه‌های مختلف سازمانی وجود ندارد (زندیه و سالارسروی، ۱۳۹۲: ۱۱۹). به دنبال گسترش شفافیت به عنوان مؤثرترین ابزار برای استقرار دولتی کارآ و ایجاد جامعه‌ای پایدار، امکان اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه و پاسخگویی در مورد چگونگی تخصیص و مصرف منابع، بیشتر و رشد فساد کاهش می‌یابد. لذا شفافیت به عنوان ابزاری برای رشد و توسعه جوامع ضروری است (حساس یگانه و خیراللهی، ۱۳۸۷: ۷۵). همچنین بسیاری از نویسندگان، شفافیت را یک عنصر کلیدی در حکومتمداری خوب دانسته که فرصت بیشتری را برای شهروندان فراهم آورده تا بیش از گذشته بر دولت خود کنترل داشته باشند؛ این عمل ضمن کمک به کاهش فساد دولتی، رشوه و تخلفات دیگر؛ موجب گسترش دانش و پیشرفت اجتماعی می‌گردد (Lowatcharin & Menifield, 2015: 1).

سازمان شفافیت بین‌الملل، هر ساله گزارش تحت عنوان شاخص ادراک فساد^۱ منتشر می‌کند. در سال ۲۰۱۵ نمره ایران از نظر شاخص ادراک فساد این

سازمان برابر ۲۷ بوده و ایران بین ۱۶۷ کشور رتبه ۱۳۰ را بدست آورده است. در این گزارش؛ کشورهای دانمارک، فنلاند و سوئد به ترتیب با کسب نمره‌های ۹۱، ۹۰ و ۸۹ در رتبه‌های اول تا سوم و کشورهای کره شمالی و سومالی با نمره ۸ در انتهای این رتبه‌بندی قرار دارند. شاخص جهانی داده باز نیز سالانه تلاش می‌کند که وضعیت دولت‌های داده باز را در سراسر جهان مورد سنجش قرار دهد. در سال ۲۰۱۵، این شاخص ۱۲۲ کشور را مورد بررسی قرار دادند (از ۹۷ کشور در سال ۲۰۱۴) که کشور ایران با کسب ۷ درصد بازی (میزان باز بودن) در رتبه ۱۱۷ قرار گرفته است.

یکی از راه حل‌های مهم در افزایش شفافیت دولتی، فناوری اطلاعات و ارتباطات^۱ می‌باشد. امروزه با پیشرفت و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، ظاهراً برای دولت آسان می‌سازد تا اطلاعات گسترده‌تری را نسبت به گذشته به طور عمومی برای افراد بیشتری افشا سازد (G. A. Porumbescu, 2015:4). رشد سریع فناوری‌های اطلاعاتی عرصه را بر سوداگران و رانت‌خواران محیط ناشفاف و غبارآلود تنگ می‌نماید و بقا و حفظ دولت را در ایجاد تحول و اصلاحات بنیادی در راستای ایجاد شفافیت بیشتر و اطلاع‌رسانی به موقع، صریح و صحیح می‌داند. بونسون و همکاران (۲۰۱۲) با توجه به مفهوم شفافیت معتقدند که با ظهور و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی جدید و تغییر در محیط؛ اینترنت به عنوان یکی از چندین ابزار برای تحقق و رسیدن به بازبودن^۲ بیشتر فعالیت‌های دولتی مورد پذیرش قرار گرفته است (Bonsón, Torres, Royo, & Flores, 2012: 3). اینجاست که می‌توان از وبسایت‌های دولتی به عنوان یک نقش میانجی‌گر برای شفافیت هرآنچه که در درون دولت اتفاق می‌افتد، اشاره نمود.

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۱۳

در این میان سازمان‌های دولتی، وزارتخانه‌ها به منزله بالاترین نهادهای اجرایی عهده‌دار جهت‌دهی و پیاده‌سازی تمامی امورات کشور می‌باشند. وزارتخانه‌ها که طبق قانون خدمات کشوری بطور کلی به چهار دسته امور حاکمیتی، امور اجتماعی و فرهنگی و خدماتی، امور زیربنایی و امور اقتصادی تقسیم‌بندی شده‌اند؛ تعاملات گسترده‌ای در درون آنها اتفاق می‌افتد که اجرای آنها نقش ارزنده‌ای در کسب اعتماد و رضایت عموم ایفا می‌کند ولی اکثریت فعالیت‌های آنها از دید مردم پنهان می‌باشد که این خود روزنه‌ای در جهت ادراک و گسترش فساد می‌باشند. برای حل این مسائل است که در نهایت می‌توانیم از شفافیت به عنوان اصلی‌ترین راهکار نام ببریم که تنها بواسطه اینترنت و از طریق وب‌سایت‌های سازمانی قابل ارتقا و بهبود می‌باشد. این پژوهش هم ضمن افزودن به ادبیات پژوهشی شفافیت، با توجه به نقش اجرایی وزارتخانه‌ها، به دنبال کسب آگاهی لازم از وضعیت شفافیت وزارتخانه‌های ایران با میانجی-گری اینترنت و وب‌سایت‌های دولتی می‌باشد. در ادامه ابتدا به بررسی ادبیات و مفهوم شفافیت و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در شفافیت پرداخته و پس از بررسی فرضیه‌ها، در بخش نهایی یافته‌های حاصل ارائه و نتیجه‌گیری و پیشنهادها بیان می‌شود.

پیشینه نظری پژوهش

مفهوم شفافیت

موضوع شفافیت توجه بسیاری از پژوهشگران و دانشگاهیان را به خود جلب نموده است که به نوبه خود موجب تنوع در تعریف اصطلاح شفافیت شده است (G. A. Porumbescu, 2015:4). اکثر تعاریف شفافیت مرتبط با میزان اندازه‌ای است که یک نهاد یا موجودیت مستقل از اطلاعات مربوط به فرآیندهای تصمیم‌گیری، رویه‌ها، نقش‌ها و عملکرد خود را آشکار می‌سازد.

تعاریف گریم لیخویجسن و همکاران (Curtin & Meijer, 2006: 111) علی‌رغم این تنوع و گستردگی در تعاریف شفافیت بر "در دسترس بودن اطلاعات در مورد فعالیت‌های داخلی یا عملکرد سازمان" تأکید دارند که به نوبه خود باعث افزایش "رویت به سمت داخل" یک سازمان به وسیله بازیگران خارجی مانند شهروندان می‌شود (S. (Grimmelikhuijsen, Porumbescu, Hong, & Im, 2013: 4. به دنبال چنین منطقی اینکه تا چه اندازه بخش دولتی شفاف است، در اصل به ظرفیت شهروندان برای دسترسی به اطلاعات پیرامون فعالیت‌های بخش دولتی خود بازمی‌گردد (Etzioni, 2010:289).

شفافیت از نگاه سازمان بین‌المللی شفافیت^۱ مشخصه‌ای است که دولت‌ها، شرکت‌ها، سازمان‌ها و افراد در افشای واضح و روشن اطلاعات، قوانین، برنامه‌ها، فرآیندها و اقدامات به صورت باز عمل کنند. به عنوان یک اصل، مقامات دولتی، کارکنان، مدیران شرکت‌ها و سازمان‌ها و هیئت مدیره‌ها وظیفه دارند که برای ارتقای مشارکت و پاسخگویی؛ به صورت واضح، قابل پیش‌بینی و قابل فهم عمل نموده و به اشخاص ثالث اجازه دهند تا اقداماتی که در حال انجام است را به آسانی درک نمایند.

شفافیت با در اختیار قرار دادن اطلاعات برای شهروندان و باز کردن اقدامات و اطلاعات برای عموم، به آنها امکان مشاهده و بررسی دقیق را می‌دهد بطوری که موجب افشای فساد می‌گردد (Fox, 2007: 663).

وورتینگتون استدلال می‌کند که به منظور افزایش سطح شفافیت، سه بُعد از اطلاعات می‌بایست در نظر گرفته شود: محتوا^۲، قالب^۳ و عملکرد^۴. محتوا به اطلاعات واقعی آماده شده، قالب به چگونگی ارائه اطلاعات و عملکرد به میزان

1. www.transparency.org
2. Content
3. Format
4. Function

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۱۵

اهمیت اطلاعات از نظر قابلیت استفاده اشاره دارد. به طور کلی، محتوا را می‌توان از نظر اعتبار، قالب را از لحاظ دسترسی و عملکرد را از نگاه قابلیت به کارگیری در نظر گرفت (Harder & Jordan, 2013:106). بهبود پاسخگویی و شفافیت یکی از توانایی‌های بالقوه و مزایای فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌باشد (Shim & Eom, 2008:312).

فناوری اطلاعات و شفافیت

امروزه، پیشرفت و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات برای دولت‌ها موجب شده است به آسانی اطلاعات عمومی بیشتری را در اختیار گستره فزون‌تری از افراد قرار دهند. با توجه به این پیشرفت فناوری، دولت‌ها آمده‌اند تا به طور فزاینده‌ای بر کامپیوترهایی تکیه کنند که اطلاعات‌شان را به طور عام انتشار دهند. بر این اساس، خیلی‌ها مشاهده کرده‌اند که اعتماد فزاینده و افزایش وابستگی به کامپیوتر برای اینکه به طور عمومی اطلاعات منتشر شود منجر به ظهور یک شکل مجزا از "شفافیت به واسطه کامپیوتر"^۱ شده است (G. Porumbescu, 2015: 4). همچنین پیچیدگی سریع و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در دهه‌های گذشته باعث شده که کامپیوتر به بازیگری غیرقابل انکار در شفافیت تبدیل گشته و این همراهی موجب شده که از این شکل غالب در شفافیت، تحت عنوان "کامپیوتر میانجی‌گر شفافیت" نیز یاد شود.

میجر در سال ۲۰۰۹ شفافیت به واسطه کامپیوتر را کاربرد تکنولوژی‌های کامپیوتری تعریف می‌کند که به ترویج بیشتر "رؤیت به سمت داخل" سازمان‌های دولتی منجر می‌شود (Meijer, 2009:259). به همین منظور، وبسایت‌ها و پورتال‌های دولت الکترونیک؛ "ستون فقرات" شفافیت به

واسطه کامپیوتر را تشکیل می‌دهند (Grimmelikhuijsen et al., 2013: 575).

فناوری اطلاعات و ارتباطات و اینترنت به طور خاص، پتانسیل خوبی را برای تسهیل ارائه اطلاعات دولتی به عموم فراهم آورده است؛ به دلیل آن که اطلاعات را می‌توان با هزینه نسبتاً کم، بدون در نظر گرفتن مرزهای سنتی از لحاظ زمانی و مکانی افشا نمود (Curtin & Meijer, 2006: 109). چنین اطلاعاتی را می‌توان با دسترسی هر شخصی به اینترنت و مستقل از زمان و مکان مطالعه نمود. اگرچه در ادبیات شکاف دیجیتالی نشان می‌دهد که نابرابری در دسترسی و استفاده از اینترنت در جامعه وجود دارد، با این وجود انقلاب اینترنت، یک عصر اطلاعاتی را به وجود آورده است که در آن بسیاری از شهروندان دسترسی به اطلاعات آنلاین فراوانی داشته و دارند (Grimmelikhuijsen & Welch, 2012: 563).

اینترنت و شفافیت

اینترنت یک عرصه جدیدی برای تعامل میان دولت‌ها و شهروندان باز کرده است که این نه تنها موجب تشریک مساعی و ارائه خدمات و فعالیت‌های تعاملی کارآمدتر شده است (Moon, 2002: 424) بلکه منجر به عملی شده است که از آن به عنوان "اینترنت - شفافیت فعال شده" (Margetts, 2011: 518) و "شفافیت بواسطه کامپیوتر" (Grimmelikhuijsen & Welch, 2012: 562) یاد می‌شود.

این فضا برای شهروندان، پتانسیل بیشتری را برای مشاهده و فهم آنچه در درون دولت در جریان است فراهم می‌کند که موجب بهبود مرزهای بین شهروندان و دولت شده و چارچوب بررسی دقیق‌تر فرآیندهای دولتی بازتر می‌شود. همچنین مرزهای بین شهروندان و دولت را بهبود بخشیده و فرآیندهای دولتی را برای

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۱۷

مداقه بیشتر می‌گشاید. به مرور زمان با افزایش دسترسی به اینترنت از دولت‌ها انتظار می‌رود که اطلاعات و خدمات بیشتری را به آسانی از طریق وبسایت‌ها ارائه دهند (Harder & Jordan, 2013: 103).

در حقیقت، از اوایل سال ۲۰۰۰ میلادی، تعداد کمی از مطالعات به بررسی "اینترنت- شفافیت فعال شده" با تمرکز بر شفافیت در سطح بین‌المللی (به عنوان مثال: بونسون و همکاران، ۲۰۱۲؛ پینا، تورس و رویا، ۲۰۰۷، ۲۰۱۰)، سطح دولتی (به عنوان مثال: جاستیس و مک نات، ۲۰۱۳؛ منیفیلد و کلی، ۲۰۱۰) و سطح شهری (به عنوان مثال: بوری، ۲۰۱۲؛ دل سول، ۲۰۱۳؛ ولچ، ۲۰۱۲) پرداختند و تنها به نظر می‌رسد که مطالعات انجام شده اخیر (مثل: هاردر و جوردن، ۲۰۱۳؛ برنیک و همکاران، ۲۰۱۴) در تلاش هستند که وبسایت‌ها را به عنوان ابزاری برای شفافیت دولتی در سطح شهری به حساب آورند (Lowatcharin & Menifield, 2015: 4).

برای تحقق تئوری شفافیت با توجه به انواع و ابعاد مختلف شفافیت دولتی، فعالیت‌های گسترده‌ای وجود دارد. با این حال ادبیات موضوع با توجه به بستریایی که شفافیت در آن بکار گرفته می‌شود و عوامل در بردارنده آن و همچنین شفافیت در سطح محلی، به توسعه بیشتری نیاز دارد (S. G. : 562). (Grimmelikhuijsen & Welch, 2012).

علیرغم شایستگی‌های پذیرفته‌های جهانی و گستردگی منافع، به نظر می‌رسد مطالعه شفافیت به عنوان یک زیرشاخه امور عمومی خصوصاً با توجه به اینترنت و یا در عمل دولت الکترونیک، نسبتاً بدیع و دست نخورده باقی مانده است (Harder & Jordan, 2013: 103). با توجه به این که به طور سنتی دانشمندان علاقه دارند برای اندازه‌گیری شفافیت به واسطه کامپیوتر، بر شفافیت محتوای وبسایت‌ها متمرکز شوند (S. G. Grimmelikhuijsen & Welch, 2012: 563)؛ این مطالعه به طور خاص به بررسی میزان تحقق شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی به واسطه وبسایت‌های آنها می‌پردازد.

پیشینه تجربی پژوهش

کلارک، آردرون و پندلتون در سال ۲۰۱۵ در ارزیابی ابزارهای اولیه شفافیت سازمان‌های مدیریت منطقه ای شیلات؛ ۱۱ سازمان مدیریت شیلات منطقه‌ای^۱ را با ۳۴ سوال مورد ارزیابی قرار داد. این سوالات در ۳ بخش قابل تقسیم شدند: الف - دسترسی به اطلاعات جامع، به روز و صحیح؛ ب - مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری؛ پ - دسترسی به نتایج. نتایج این پژوهش بصورت آمار توصیفی ارائه گردید. با وجود اینکه هیچ یک از سازمان‌ها اقدامات خاص و ضعیف برای شفافیت نداشتند؛ نتایج این پژوهش تعدادی از اقدامات خوب در میان آنها را برجسته کرد. از سوی دیگر، هیچ یک از سازمان‌ها اقدامات شفافیت شایسته‌ای نداشته و هنوز برای بهبود اقدامات پایه‌ای شفافیت خود باید تلاش کنند.

در بررسی دیگر در همان سال گریچوات لوواچرین و کارلس ای منیفیلد به بررسی عوامل موثر بر "اینترنت - شفافیت فعال شده" در سطح محلی پرداختند. هدف از این مطالعه که با ارزیابی وبسایت‌های شهرستان‌های ایالت‌های غرب میانه (آمریکا) صورت گرفت؛ بررسی این فرض است که دسترسی به اینترنت منجر به سطوح بالاتری از شفافیت دولتی می‌شود. در این کار، تأثیر عوامل جغرافیایی، عوامل جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی و سازمانی (نهادی) بر شفافیت دولتی در ۸۱۶ از ۱۰۵۵ شهرستان دوازده ایالت غرب میانه (آمریکا) ارزیابی شد. برای ارزیابی از بازبینی پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده در بررسی سان شاین^۲ که در سال ۲۰۰۸ توسط یک سازمان غیرانتفاعی برای آگاهی و ارتقای شفافیت، باز بودن و پاسخگویی در میان دولت‌های ایالتی و محلی ساخته و جمع‌آوری شده است، مورد استفاده قرار گرفت. به عنوان نمونه

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۱۹

صحت فرضیه اول که بیان می‌کند "شهرستان‌هایی که دسترسی به اینترنت بالاتری دارند تمایل بیشتری برای بالا بردن درجه شفافیت وبسایت دولتی دارند." و فرضیه دهم "شهرستان‌هایی که بصورت شورا-مدیر از سوی دولت قرار گرفته‌اند، تمایل دارند که درجه بالاتری از شفافیت وبسایت‌های دولتی را به نمایش بگذارند." مورد تأیید واقع گردید.

گروگوری پرومسکی نیز برای مطالعه "پیوند شفافیت به اعتماد به دولت و صدا" یک نمونه هدف ۱۱۰۰ نفری را انتخاب نمودند. این تعداد به منزله حدود ۰/۰۱ درصد از جمعیت سئول در زمان بررسی بود. هدف از این مطالعه، ارائه یک ارزیابی دقیق‌تر از رابطه بین شفافیت بخش عمومی و اعتماد به دولت بود. همچنین بررسی نمودند که چطور ابزارهای مختلف مورد استفاده برای افزایش شفافیت - شبکه‌های اجتماعی و وبسایت‌های دولت الکترونیک - در ارتباط با میزان ادراک شهروندان از اعتمادپذیری دولت عمل می‌کنند. یافته‌ها نشان داد که استفاده پاسخگویان از رسانه‌های اجتماعی بخش عمومی با ادراک اعتمادپذیری دولت رابطه مثبت دارد. همچنین استفاده از وبسایت دولت الکترونیک حدوداً فاقد یک رابطه معناداری با ادراک اعتمادپذیری دولت است. گروگوری پرومسکی در پژوهش دیگر خود به دنبال پاسخ به این سؤال است که "آیا شفافیت، دیدگاه شهروندان نسبت به عملکرد دولت را بهبود می‌بخشد؟" و با بررسی شواهدی حاصل از شهر سئول کره جنوبی به نتایج ویژه‌ای دست یافت. در این مطالعه که اختصاصاً به بررسی رابطه بین شفافیت به واسطه کامپیوتر و درک عملکرد بخش دولتی پرداخت؛ سه فرضیه در نظر گرفته شده

۱. صدا به مشارکت سیاسی تلقی می‌گردد که نوعی نارضایتی از بخش عمومی را شامل می‌شود. به این ترتیب صدا، شکلی از پاسخگویی در نظر گرفته می‌شود. با این حال، پارک و آکرسون (۲۰۰۰) اشاره می‌کنند که نوع صدا به "مکانیزم‌های سیاسی" ذاتی بستگی دارد که در یک زمینه خاص مدیریتی به کار می‌رود (پرومسکی، ۲۰۱۵).

بود. نتایج مطالعه نشان داد که بین شفافیت صورت گرفته با استفاده از رایانه با درک شهروندان از عملکرد بخش عمومی رابطه مثبت وجود دارد ولی در طرف مقابل رابطه‌ای منفی با رضایت شهروندان از ارائه خدمات عمومی دارد.

هادر و جوردن نیز در سال ۲۰۱۳ با یک تحلیل محتوا به بررسی شفافیت وبسایت‌های شهرستان^۱ پرداختند که در این مطالعه به اندازه اطلاعاتی که از طریق وبسایت‌های دولتی ارائه شد، به عنوان یک معیار شفافیت مورد بررسی قرار گرفت. آنها بیان می‌کنند که مطالعات قبلی بر روی جمعیت بزرگتر، نظرسنجی از مقامات دولتی و پیشرفت وبسایت‌های دولتی فراتر از توسعه مرحله اطلاعاتی صورت گرفته است. اما در این بررسی، تحلیل محتوای وبسایت‌های دولتی بر اساس ۱۶ دسته از شاخص‌های شفافیت را صورت دادند. نتایج یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که توسعه ناقص اطلاعات مستقیماً مانع از آن می‌شود که وبسایت‌ها نقش خود را در ارتقای شفافیت بازی کنند. در پژوهش‌های داخلی می‌توان به "بررسی نقش فناوری اطلاعات در کاهش فساد اداری از طریق افزایش شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی: مورد مطالعه شعب بانک صادرات شهر اصفهان" اشاره کرد که توسط شریفی، مشرف جوادی، حاجی پور در سال ۱۳۹۱ صورت گرفته است. این پژوهش با هدف بررسی رابطه شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی ناشی از استفاده فناوری اطلاعات با کاهش فساد اداری در شعب بانک صادرات شهر اصفهان صورت گرفته است. روش این پژوهش، از نوع همبستگی - پیمایشی است. در این پژوهش، از بین ۹۰۰ نفر کل کارکنان شعب بانک صادرات اصفهان، اطلاعات ۲۶۹ نفر از طریق دو پرسشنامه استخراج شد. نتایج نشان داد که شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی ناشی از فناوری اطلاعات با کاهش فساد اداری رابطه

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۲۱

معنی‌دار و مستقیم دارد.

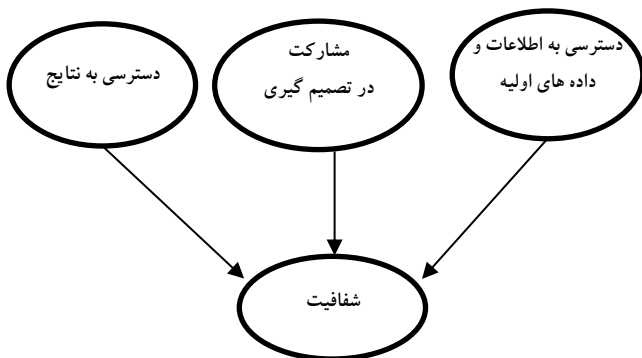
با توجه به مطالعه پیشینه پژوهش نظری و تجربی پژوهش؛ فرضیه‌های زیر برای این پژوهش در نظر گرفته شده است:

فرضیه اول: وب‌سایت وزارتخانه‌هایی که در دسته امور حاکمیتی قرار دارند از شفافیت کمتری برخوردار هستند.

فرضیه دوم: وب‌سایت وزارتخانه‌هایی که رتبه بهتری در کشور ایران (براساس سایت الکسا^۱) داشته باشند، از شفافیت بیشتری برخوردارند.

مدل مفهومی پژوهش

چارچوب نظری؛ مبتنی بر روابط تئوریک شماری از عواملی است که در زمینه مسائل پژوهش شده با اهمیت تشخیص داده شده‌اند. چارچوب نظری با بررسی سوابق پژوهشی در قلمرو مسئله، به گونه‌ای منطقی جریان پیدا می‌کند. با توجه به تعاریف ارائه شده، مرور پژوهش‌های گذشته و فرضیه‌های مسئله، مدل مفهومی زیر برای فهم بیشتر و نشان دادن نقش اجزای پژوهش ارائه می‌شود:

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

این پژوهش که در ادامه سایر پژوهش‌های محققان انجام شده و توسعه یافته است با هدف ارزیابی وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران با بهره‌گیری از منابع عملی، شفافیت وبسایت وزارتخانه‌ها را با ۴۰ شاخص مورد ارزیابی قرار داده است. این ویژگی‌ها در سه دسته زیر تقسیم‌بندی شده‌اند: الف - دسترسی به اطلاعات و داده‌های اولیه که در بردارنده ۳ مؤلفه اصلی و ۲۰ شاخص می‌باشد. این ۳ مؤلفه، اطلاعات کلی با ۱۰ گویه، اطلاعات ملی با ۵ گویه، اطلاعات منابع انسانی با ۵ گویه را شامل می‌شود.

ب - مشارکت در تصمیم‌گیری که در بردارنده ۲ مؤلفه اصلی و ۱۰ شاخص می‌باشد. این ۲ مؤلفه، ناظران سازمان‌های مردم‌نهاد با ۴ گویه و جلسات با ۶ گویه را بردارد.

پ - دسترسی به نتایج که در بردارنده ۳ مؤلفه اصلی و ۱۰ شاخص می‌باشد. این ۳ مؤلفه، پیشرفت به سمت اهداف با ۳ گویه، عملکرد سازمانی با ۴ گویه و شکایات با ۳ گویه را شامل می‌شود.

روش شناسی پژوهش

بر اساس پیاز فرآیند پژوهش، فلسفه این تحقیق از نوع اثبات‌گرایانه و جهت‌گیری پژوهش از نوع ارزشیابی می‌باشد. پژوهش ارزیابی یکی از انواع پژوهش‌های گسترده مورد استفاده پژوهش کاربردی است که به سؤال «این کار چگونه (به چه کیفیتی) انجام شده است؟» می‌پردازد (نیومن، ۱۳۹۴: ۷۷). پژوهش دارای رویکرد قیاسی، صبغه کمی و از شاخه مطالعات میدانی می‌باشد. استراتژی انجام تحقیق نیز پیمایشی است. مهمترین مزیتی که تحقیقات پیمایشی دارند قابلیت تعمیم نتایج آن‌ها است (ضیائی، نرگسیان و آبیانی،

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۲۳

۱۳۸۷: ۷۶). این مطالعه از حیث هدف، توصیفی و بوسیله بازبینی^۱ تدوین شده، به گردآوری اطلاعات پرداخته شده است. تجزیه و تحلیل روابط بین متغیرها نیز بصورت توصیفی - مقایسه‌ای صورت گرفته است.

جامعه و نمونه آماری

اعمال دولت به دو دسته حاکمیتی و تصدی‌گری تقسیم می‌شود. منظور از اعمال حاکمیتی، اعمالی است که دولت از حیث برخورداری از قدرت عمومی و در راستای اعمال قدرت مزبور انجام می‌دهد؛ مانند اعمال انتظامی، قضایی و نظایر آنها لیکن اعمال تصدی‌عامالی هستند که دولت نه از حیث اعمال قدرت عمومی، بلکه به مانند سایر اشخاص انجام می‌دهد؛ مثل: بانکداری یا اشتغال به سایر فعالی‌های تجاری و اقتصادی (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۸: ۴۳۳). در همین راستا وزارتخانه‌ها بر اساس تعریف قانون خدمات کشوری (۱۳۸۶) به چهار دسته حاکمیتی، امور اجتماعی، فرهنگی و خدماتی، امور زیربنایی، امور اقتصادی تقسیم‌بندی شده‌اند. با روش سرشماری نیز ۱۸ وب‌سایت وزارتخانه‌های دولتی ایران به عنوان نمونه مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

ابزار گردآوری داده‌ها و روایی و پایایی آن

در این تحقیق برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. برای تدوین بازبینی ارزیابی، یک پرسشنامه استاندارد شده که در پژوهش کلارک، آردرون و پندلتون (2015: 160) مورد استفاده قرار گرفته بود به عنوان بازبینی مبنای مدنظر قرار گرفته و سپس به توسعه آن پرداخته شده است. برای انجام جرح و تعدیل‌های لازم با بهره‌گیری از سایر پرسشنامه‌ها و ارزیابی‌های موجود در الف - بازبینی تحقیق و بررسی پروژه سازمان غیرانتفاعی سان‌شاین (۲۰۱۱) و

ب - لیست ویژگی‌های شفافیت وبسایت سازمان‌های محلی^۱ (مؤسسه‌ای برای دولت محلی، ۲۰۱۲) و پ - ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی الکترونیک (عبادی و پیران نژاد، ۱۳۹۳:۲۷۳) صورت پذیرفت.

ارزیابی پژوهش در دو مرحله صورت گرفت. برای مرحله اول، پرسشنامه با استفاده از اطلاعاتی که به آسانی از وبسایت سازمان قابل دریافت بود، تکمیل شد. اسناد کلیدی مطلوب از هر وبسایت شامل قوانین، رویه‌ها، گزارش‌های سالانه، گزارش‌های کمیته‌ها، اسناد جلسات و اسناد مالی بود.

پس از اتمام پاسخ به سوالاتی که از اطلاعات عمومی در دسترس (آدرس وبسایت) قابل پاسخگویی بود، مرحله دوم با فرستادن پرسشنامه نیمه‌پر به روابط عمومی‌های وزارتخانه‌ها واقع شد که به منظور مشاهده پاسخ‌ها و دریافت توضیحات و نظرات آنها صورت گرفت. در پرسشنامه همه سوالات به گونه‌ای بودند که از اطلاعات و اسنادی که در وبسایت‌های وزارتخانه‌ها بود، قابل پاسخگویی بودند. با توجه به جوهره و روح اصلی شفافیت و به منظور کسب اطمینان لازم از پاسخ‌های محقق و لزوم ضرورت داشتن یک تصویر کلی و دقیق‌تر از وبسایت‌ها، تمام پرسشنامه برای دریافت نظرات آنها ارسال شده تا ورودی‌های اولیه بوسیله روابط عمومی‌های وزارتخانه‌ها مشاهده و مورد ارزیابی قرار گرفت. در وضعیت‌های دووجهی، روابط عمومی‌های وزارتخانه‌ها اصطلاحات و برداشت‌های خودشان را ارائه داده‌اند. اگر روابط عمومی‌ها با امتیازشان به هر سوال موافق نبودند، در صورتی که شواهد قانع‌کننده‌ای وجود داشته که امتیاز موردنظرشان را حمایت و تأیید کند، نمره آنها مورد بازبینی و اصلاح قرار می‌گرفت. پرسشنامه‌های تکمیل شده از همه وزارتخانه‌ها، همگی مورد بررسی محقق و مسئول وبسایت وزارتخانه قرار گرفت تا اطمینان حاصل شود که امتیازهای تخصیص داده شده منطقی بوده و متناسب وزارتخانه‌ها

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۲۵

باشد.

برای سنجش روایی سؤالات، از روایی محتوا استفاده شده است. برای سنجش اعتبار محتوای پرسشنامه از نظرات محققین، اساتید دانشگاهی و کارشناسان خبره، استفاده شد و با کسب نظرات آن‌ها و اصلاحات لازم، روایی محتوایی پرسشنامه تأیید شد. بدین ترتیب اطمینان حاصل گردید که پرسشنامه همان خصیصه مورد نظر محققین را می‌سنجد.

به منظور سنجش پایایی ابزار پژوهش از روش اجرای پایایی به شکل موازی استفاده شد. بدین صورت که پس از بررسی وب‌سایت‌ها، پژوهشگر از چند متخصص و خبره در این زمینه درخواست می‌کند که ۲ وب‌سایت وزارتخانه را به صورت تصادفی انتخاب نموده و ارزیابی کند. پس از بررسی وی، نتایج مقایسه شدند و سؤالات با پاسخ‌های متفاوت به صورت مشترک بررسی شده و فهم مشترکی برای پاسخگویی بدست آمده و نظرات در ابزار منظور شد. همچنین لازم به ذکر است که ارزیابی‌های صورت گرفته بوسیله وزارتخانه‌ها نیز در اثبات پایایی سنج‌ها قابل توجه است که بدلیل فهم مشترک محقق و مسئول وب‌سایت وزارتخانه؛ نتایج بدست آمده در نتایج نهایی پژوهش اعمال شده است. سنج‌های نتایج حاصل از بررسی ارزیابان (به‌غیر از ارزیابی مسئولین وب‌سایت هر وزارتخانه) در جدول ۲ ارائه شده است؛ همانطور که مشاهده می‌شود؛ پایایی سنج‌های مورد استفاده تأیید می‌گردد.

جدول ۲. ارزیابی‌های متخصصین از وب‌سایت‌های وزارتخانه بوسیله ابزار اندازه‌گیری

پژوهش

ارزیاب/مقطع	وب‌سایت مورد بررسی	امتیاز	امتیاز محقق	درصد تطابق
(۱) دکتری مدیریت	وزارت علوم	۹	۱۲	۹۲.۵٪
	وزارت تعاون	۱۰	۹	۹۷.۵٪
(۲) کارشناسی ارشد	وزارت کشور	۷	۵	۹۵٪

ارزیاب / مقطع	وب سایت مورد بررسی	امتیاز	امتیاز محقق	درصد تطابق
مدیریت	وزارت اطلاعات	۴	۳	۹۷.۵%
(۳) کارشناسی ارشد	وزارت فرهنگ	۱۰	۱۲	۹۵%
IT	وزارت دادگستری	۱۰	۱۱	۹۷.۵%
(۴) کارشناسی ارشد	وزارت امور خارجه	۶	۶	۱۰۰%
مدیریت	وزارت صنعت	۱۸	۱۴	۹۰%
(۵) کارشناسی ارشد	وزارت ارتباطات	۱۰	۹	۹۷.۵%
روابط بین الملل	وزارت دفاع	۶	۵	۹۷.۵%

از آنجا که هر بخش از پرسشنامه‌ها تعداد متفاوتی سؤال و امتیاز دارد، نمره کلی هر وزارتخانه‌ها، به دو روش محاسبه گردید: با وزن‌دهی سوالات بطور مساوی و با وزن‌دهی ابعاد بصورت برابر (هر بعد=۰.۳۳). همانطور که در پژوهش‌های استورس (۲۰۰۲)، پیران نژاد (۱۳۹۰)، عبادی و پیران نژاد (۱۳۹۳) و کلارک، آردرون و پندلتون (۲۰۱۵)؛ وزن‌دهی بصورت برابر صورت گرفته است، وزن‌دهی برابر بخش‌ها برای نشان دادن این است که هیچ کدام از بخش‌ها بر دیگری ارجحیت ندارد. همچنین مطابق پژوهش‌های پیشین به هر بُعد، وزن یکسانی اختصاص داده شده تا بدین ترتیب اثر تعداد متفاوت سؤال‌های هر بعد خنثی شده و پژوهش به سمت بعد خاصی منحرف نشود (عبادی و پیران نژاد، ۱۳۹۳: ۲۷۴). پژوهش میدلتون (۲۰۰۷) نیز نشان داده است که بهترین حالت برای تخصیص وزن به ابعاد مختلف یک پرسشنامه، تخصیص وزن مساوی به هر یک از ابعاد می‌باشد (Middleton, 2007: 5). برای رتبه‌بندی نهایی نیز بر اساس امتیاز کلی (میانگین امتیازهای هر بعد) و همچنین بصورت وزنی (مجموع وزن امتیازهای هر بعد) صورت گرفت. جدول ۳ امتیاز و وزن ابعاد و مؤلفه‌های بازبینه ارزیابی شفافیت وب‌سایت‌های دولتی را نشان می‌دهد.

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۲۷

جدول ۳. امتیاز و وزن ابعاد و مؤلفه‌های بازبینی ارزیابی

امتیاز (سؤال)	مؤلفه‌ها	وزن ابعاد	بعد
۱۰	۱-۱ اطلاعات کلی	۰.۳۳	۱- دسترسی به اطلاعات و داده‌های اولیه
۵	۱-۲ اطلاعات مالی		
۵	۱-۳ اطلاعات منابع انسانی		
۴	۲-۱ ناظران سازمان‌های مردم‌نهاد	۰.۳۳	۲- مشارکت در تصمیم‌گیری
۶	۲-۲ جلسات		
۳	۳-۱ پیشرفت به سمت اهداف	۰.۳۳	۳- دسترسی به نتایج
۴	۳-۲ عملکرد سازمانی		
۳	۳-۳ شکایات		
۴۰		۱۰۰	مجموع

یافته‌های پژوهش

در بخش اول یافته‌های پژوهش؛ به بررسی وضعیت شفافیت وبسایت وزارتخانه‌های دولتی ایران پرداخته شد. در این تحقیق تلاش شد تا با بهره‌گیری از مدل ۳ بعدی طراحی شده، وضعیت فعلی شفافیت وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور مورد ارزیابی واقع شود تا در نهایت نقاط قوت و ضعف آنها شناسایی و سرانجام راهکارهایی به منظور ارتقای کیفی وبسایت‌های مذکور ارائه شود. در این مدل از ۸ فاکتور اصلی برای ارزیابی وبسایت‌های دولتی استفاده شد که در مجموع ۴۰ امتیاز برای ارزیابی وبسایت‌های دولتی در نظر گرفته شده است. جدول ۴ نتایج ارزیابی شفافیت وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور را در حالت کلی و بصورت وزنی نشان می‌دهد.

جدول ۴. وضعیت شفافیت وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور

ردیف	وزارتخانه	امتیاز کلی	وزن کلی	رتبه	وزارتخانه	امتیاز کلی	وزن کلی
۱	وزارت صنعت	۰.۳۰۵	۰.۳۳۳	۹	وزارت تعاون	۰.۱۶۲	۰.۱۸۳
۲	وزارت ورزش	۰.۲۹۴	۰.۲۹۹	۱۰	وزارت ارتباطات	۰.۱۵۹	۰.۱۶۶
۳	وزارت فرهنگ	۰.۲۴۴	۰.۲۴۹	۱۱	وزارت آموزش	۰.۱۵۱	۰.۱۶۶
۳	وزارت اقتصاد	۰.۲۴۴	۰.۲۴۹	۱۲	وزارت بهداشت	۰.۱۳۷	۰.۱۶۶
۴	وزارت نیرو	۰.۲۳۸	۰.۲۴۹	۱۳	وزارت راه	۰.۱۳۱	۰.۱۴۹
۵	وزارت علوم	۰.۲۲۲	۰.۲۳۳	۱۴	وزارت امورخارجه	۰.۱	۰.۰۹۹
۶	وزارت دادگستری	۰.۲۱۸	۰.۲۱۶	۱۵	وزارت کشور	۰.۰۸۱۴	۰.۰۹۹
۷	وزارت جهاد	۰.۲۰۹	۰.۲۱۶	۱۶	وزارت دفاع	۰.۰۷۷۷	۰.۰۸۳
۸	وزارت نفت	۰.۲۰۷	۰.۱۹۹	۱۷	وزارت اطلاعات	۰.۰۳۳۳	۰.۰۴۹

همان طور که جدول ۴ نشان می‌دهد؛ وبسایت وزارت صنعت، معدن و تجارت در حالت وزنی (مجموع وزن امتیازهای ابعاد) از بالاترین امتیاز یعنی ۳۳.۳۳ برخوردار شده و رتبه اول را کسب نموده است. این وزارتخانه با انتشار اطلاعاتی مرتبط با مؤلفه‌های بُعد "دسترسی به نتایج" و ارائه گزارشات عملکردی در سه سطح روزانه، ماهانه و سالانه توانسته است به عنوان الگویی در این زمینه خود را نمایان کند. این امر بیانگر توجهات و تلاش‌های مسئولان این وزارتخانه در حوزه مسائل مربوط به شفافیت و انتشار مواردی عملکردی از طریق وبسایت خود می‌باشد. با توجه به رتبه نخست ارزیابی وبسایت وزارت صنایع و معادن در میان سایر وزارتخانه‌های کشور، وبسایت وزارتخانه مذکور می‌تواند به عنوان الگویی بومی، مورد استفاده بقیه وزارتخانه‌های کشور قرار گیرد تا در نهایت به تحولات اساسی در شفافیت وبسایت‌های دولتی در وزارتخانه‌های مذکور منجر شود. این وزارتخانه با توجه به تقسیم‌بندی قانون خدمات کشوری، در زمره وزارتخانه‌های اقتصادی قرار دارد. رتبه دوم این ارزیابی با کسب مجموع وزن ابعاد ۲۹.۹۹۷ به وزارت ورزش و جوانان تعلق گرفت. این وزارتخانه نیز با انتشار اطلاعاتی مرتبط با "اطلاعات منابع انسانی" و "دسترسی به نتایج" توانسته است امتیازات خوبی

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۲۹

در این زمینه کسب و خود را به عنوان الگوی سایر وزارتخانه‌ها معرفی کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که وزارتخانه‌های اطلاعات، دفاع، وزارت کشور و امور خارجه که از وزارتخانه‌های حاکمیتی محسوب می‌شوند، در انتهایی‌ترین رتبه ارزیابی شفافیت قرار گرفته و با عدم شفافیت کمترین امتیازات را کسب نموده‌اند که به توجه بیشتر مسئولان مربوطه نسبت به وبسایت‌های خود نیاز دارد.

نتایج ارزیابی بُعد اول (دسترسی به اطلاعات و داده‌های اولیه) را می‌توان اینگونه تفسیر نمود؛ وزارتخانه‌هایی که در دسته حاکمیتی قرار دارند، بدلیل اهمیت حفظ اطلاعات و محرمانگی اطلاعات درونی، از ارائه اطلاعات خودداری نموده و به همین دلیل در این عرصه کمترین شفافیت را از خود نشان داده‌اند. با وجود اینکه وزارت دادگستری در دسته امور حاکمیتی قرار دارد ولی شفافیت بیشتری از خود نشان داده که یکی از علل اصلی این موضوع را می‌توان قرارگیری و ارتباط بحث شفافیت در عرصه حقوقی و قانون دسترسی آزاد به اطلاعات دانسته و به همین علت این وزارتخانه بدلیل ارتباط بیشتر با مردم و قوانین، شفافیت بیشتری از خود نشان داده است. همچنین می‌توان اینگونه برداشت نمود که وزارتخانه‌های ورزش و علوم نیز بدلیل ارتباط نزدیک با جوانان، دانشجویان و نخبگان علمی، در این بعد شفافیت بیشتری از خود نشان دادند ولی قرارگیری وزارت بهداشت در انتهای شفاف‌سازی، جای بحث و بررسی بیشتری داشته و بدلیل نقش مهمی که در درمان و سرنوشت مردم ایفا می‌کنند؛ توصیه می‌شود در تحقیقات آتی بیشتر به این مسئله (بررسی علل و عوامل عدم شفافیت وزارت بهداشت) پرداخته شود.

در مؤلفه اول این بُعد (اطلاعات کلی) اکثر وزارتخانه‌ها توانستند امتیاز مناسبی دریافت نمایند. علت آن است که این مؤلفه بیشتر به ارزیابی شاخص‌هایی پرداخته که از ابتدایی‌ترین مؤلفه‌های یک سایت سازمانی محسوب گردیده و بدون این موارد دیگر نیازی به وجود سایت احساس نمی‌گردد. با وجود سهولت

در انتشار اینگونه اطلاعات ابتدایی، شاید بتوان برداشت نمود که برخی وزارتخانه‌ها بدلیل محرمانه دانستن اطلاعات از انتشار اطلاعات در این مؤلفه خودداری نمودند که این مورد شاید برای وزارت اطلاعات قابل توجیه باشد ولی برای سایر وزارتخانه‌ها اندکی جای تأمل بیشتر دارد.

در ارزیابی مؤلفه دوم (اطلاعات مالی)، وضعیت وزارتخانه‌ها چندان مناسب نبود. شاید تفسیر این وضعیت اینگونه باشد که با وجود تصویب قانون دسترسی آزاد به اطلاعات، هنوز این فرهنگ در میان کارکنان و مسئولین وزارتخانه‌ها وجود دارد که اطلاعات دریافت‌ها و پرداخت‌های مالی که از بودجه عمومی کشور صورت می‌پذیرد، هنوز به عنوان اطلاعات طبقه‌بندی شده شناخته شده و نیازی به انتشار آن نباشد. برای تغییر این نگاه، باید با فرهنگ‌سازی در این زمینه نسبت به آگاهی بیشتر مسئولین نسبت به این حق قانونی مردم اقدام نموده تا شفافیت بیشتری در این زمینه شاهد باشیم.

در مؤلفه سوم (اطلاعات منابع انسانی) وزارت اطلاعات بدلیل اهمیت حفظ اطلاعات و محرمانگی اطلاعات درونی آنها از ارائه اطلاعات خودداری نموده و به همین دلیل در این عرصه کمترین شفافیت را از خود نشان داده‌اند؛ علیرغم اینکه می‌توان در این زمینه نسبت به وزارت کشور کمی تعدیل از خود نشان داده و لزوم انتشار اطلاعات توسط این وزارتخانه بیشتر احساس می‌گردد. در مورد وزارت دادگستری نیز با وجود اینکه در دسته امور حاکمیتی قرار دارند ولی شفافیت بیشتری از خود نشان دادند که یکی از علل اصلی این موضوع را می‌توان قرارگیری و ارتباط بحث شفافیت در عرصه حقوقی و قانون دسترسی آزاد به اطلاعات دانسته و به همین علت این وزارتخانه بدلیل آشنایی بهتر با قوانین و ارتباط بیشتر با مردم شفافیت بیشتری از خود نشان داده است. همچنین بتوان برداشت نمود که وزارت امورخارجه با وجود آنکه در دسته حاکمیتی قرار دارد بدلیل اهمیت مذاکره و ارتباط متقابل میان سایر مسئولین و لزوم شناخت بهتر و بیشتر از یکدیگر، به انتشار اطلاعات لازم در حوزه منابع انسانی خود پرداخته و

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۳۱

در این زمینه شفافیت بیشتری از خود نشان داده است. ولی قرارگیری وزارت بهداشت در انتهای رتبه شفاف‌سازی این بعد جای بحث و بررسی بیشتری داشته و بدلیل نقش مهمی که منابع انسانی این سازمان در درمان و سرنوشت مردم ایفا می‌کنند؛ توصیه می‌شود در تحقیقات آتی بیشتر به این مسئله (بررسی علل و عوامل عدم شفافیت منابع انسانی وزارت بهداشت) پرداخته شود.

از نتایج ارزیابی بعد دوم (مشارکت در تصمیم‌گیری) اینگونه برداشت می‌شود که فرهنگ تعامل میان سازمان‌های دولتی و مردم و بویژه سازمان‌های مردم‌نهاد در جامعه به وجود نیامده است. مسئولین سازمان‌های دولتی، سازمان خود را تنها متعلق به خود دانسته که فعالیت‌های درونی آن باید بوسیله کارکنان و توانایی آنها انجام شود و در صورت نیاز، به سازمان‌های خصوصی واگذار گردد ولی فرهنگ استفاده از پتانسیل و توانمندی‌های گسترده مردمی در میان مسئولین نمایان نشده است. به همین دلیل تمامی وزارتخانه‌ها در مؤلفه اول این بعد، امتیازی کسب ننمودند. در مؤلفه "جلسات" نیز تنها وزارت دادگستری بدلیل آشنایی بیشتر با قوانین و به‌ویژه قانون دسترسی آزاد به اطلاعات در این بعد توانسته است یک امتیاز کسب نماید. شاید از دیگر علل عدم توجه مسئولین به این موضوع را بتوان ترس ناشی از نظارت مردمی تفسیر نمود. زیرا به دنبال انتشار اطلاعات جلسات بویژه فایل‌های صوتی، متن مصوبات و ... ضمن شناخت بیشتر از شخص مسئول و کارآمدی وی، بواسطه مشاهده متن صورتجلسه و مصوبات آن، از مسبب‌های اصلی هرفعالیت ناکارآمد اطلاع یافته و به دنبال پاسخ‌خواهی از وی برخوانند آمد. این ترس ناشی از اینگونه نظارت‌های نزدیک مردمی است که مسئولین را از توجه به این مسئله باز می‌دارد.

یافته‌های بُعد سوم (دسترسی به نتایج) را می‌توان اینگونه تفسیر نمود که علت عدم شفافیت وزارتخانه‌های حاکمیتی علاوه بر محرمانگی اطلاعات، ماهیت فعالیت‌های آنهاست که موجب شده است در این زمینه شفافیتی از خود نشان ندهند. نوع بسیاری از فعالیت‌های صورت گرفته در سایر وزارتخانه‌های

عمرانی و فیزیکی بوده که بوسیله سایر شهروندان قابل مشاهده است؛ به همین دلیل شفافیت بیشتری صورت گرفته است. این عمل را می‌توان ناشی از آن دانست که اکثر مسئولین گزارش‌های عملکردی خود را فقط در انجام فعالیت‌های عمرانی و فیزیکی دانسته و لزومی در انتشار سایر فعالیت‌های خود نمی‌بینند. همچنین ارتباط بیشتر با مردم را هم می‌توان یکی از عللی دانست که موجب شده است وزارتخانه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیربنایی شفافیت بیشتری از خود نشان دهند.

نتایج ارزیابی مؤلفه اول (پیشرفت به سمت اهداف) در بعد سوم نشان داده است وزارتخانه‌هایی که ارتباط بیشتری با مردم داشته از شفافیت بیشتری برخوردار هستند ولی وزارتخانه‌های حاکمیتی بدلیل حفظ محرمانگی اطلاعات در این مؤلفه تمایلی نشان نداده‌اند. علیرغم این موضوع عدم شفافیت وزارت ارتباطات نیز قابل توجه است که توصیه می‌شود که محققان در آینده به صورت اختصاصی به عدم شفافیت این وزارتخانه در این مؤلفه بپردازند. همچنین وزارت دادگستری نیز بواسطه جنس فعالیت وی و تعامل بیشتر با مردم می‌بایست همچون مؤلفه‌های قبلی شفافیت بیشتری از خود نشان می‌داد ولی اینگونه نبوده و نیاز به توجه و بررسی بیشتری دارد.

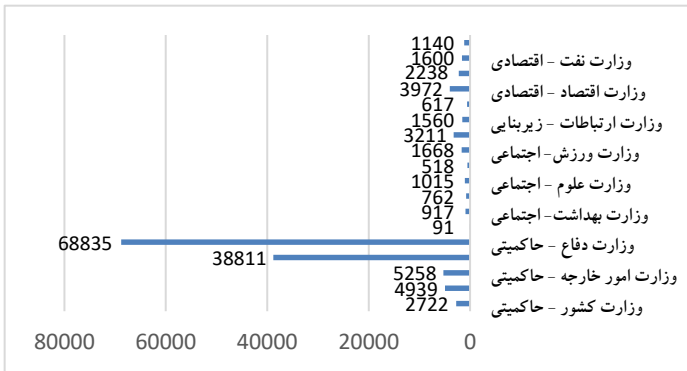
تفسیر وضعیت مؤلفه دوم (عملکرد سازمانی) با مؤلفه قبل مشابه است. ولی می‌توان اضافه نمود که اکثر سازمان‌های دولتی از بررسی عملکرد خود دوری نموده و نیازی هم به انتشار وضعیت عملکردی و بررسی (ارزیابی) عملکردی خود نمی‌بینند. به همین خاطر با عدم شفافیت در زمینه عملکرد خود، برای ناکارآمدی خود پوششی قرار می‌دهند که از مطالبه‌گری و پاسخ‌خواهی مردم در امان بمانند. در انتها ارزیابی وضعیت مؤلفه شکایات نشان داد که توجه به انتقادات و شکایات مردمی از گذشته مرسوم بوده و تاکنون به عنوان یک امر تشریفاتی در همه عرصه‌ها حضور داشته است. ولی لزوم ارائه لیست شکایات به همراه نقطه مورد شکایت، نتایج و سوابق آنها نیز از اهمیت بسیار بالایی برخوردار

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۳۳

است که توجه بیشتر مسئولین وزارتخانه‌ها به ویژه وزارت دادگستری را در این زمینه می‌طلبد.

در بخش دوم یافته‌های پژوهش، به بررسی وضعیت وبسایت‌های وزارتخانه‌ها در سایت الکسا پرداخته شد. الکسا یک وبسایت معتبر بین‌المللی است که آمار کاملی را از رفتارهای کاربران و نحوه ورود به وبسایت‌ها در سراسر دنیا بدست می‌آورد و با تحلیل اطلاعات دریافتی، رتبه‌بندی خاص خود را انجام می‌دهد. خلاصه و چکیده این رتبه‌بندی عددی بین ۱ تا چند میلیون می‌باشد که هرچه این عدد به یک نزدیکتر باشد رتبه وبسایت، بهتر و بالاتر می‌باشد. با مشاهده نتایج ارزیابی‌های صورت گرفته سایت الکسا از وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور، به این مطلب اذعان خواهیم کرد که یافته‌های این ارزیابی حاکی از آن هستند که اغلب وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور به نتایج حاصله از این وبسایت معتبر جهانی توجهی نداشته و در کسب رتبه برتر در ایران و سراسر جهان تلاش چندانی ننمودند. نمودار ۲ رتبه وبسایت‌های وزارتخانه‌ها در سایت الکسا نمایش می‌دهد.

نمودار ۲. رتبه کشوری وبسایت‌های وزارتخانه‌های الکسا (در ایران)^۱

۱. رتبه‌های درج شده از سایت الکسا (Alexa.com)، در تاریخ ۳۰ مردادماه سال ۱۳۹۵ به ثبت رسیده است.

همانطور که از نمودارهای شماره ۴ نمایان است؛ وبسایت وزارتخانه‌هایی که در دسته امور حاکمیتی از وضعیت مناسبی در سایت الکسا برخوردار نیستند. رویکرد سایت الکسا یک رویکرد کاربرمحوری بوده و تمامی بررسی‌ها بر اساس اطلاعات دریافتی از کاربران و حرکات آنها در فضای مجازی صورت می‌گیرد. هنگامی یک وبسایت از محبوبیت بسیاری در میان مردم برخوردار است که علاوه بر دارا بودن شایستگی‌های فنی شامل گرافیک، سرعت، چینش ظاهری، امنیت و ...؛ به نیازهای مخاطبین خود توجه نموده و با ارائه اطلاعات و خدمات جامع و کامل که ضمن سهولت در دسترسی به زبانی ساده نیز بیان شده باشند؛ به دنبال رفع خواسته‌های مخاطبین برآید. به بیانی دیگر این محبوبیت علاوه بر دارا بودن شایستگی‌های فنی، از دو عامل نشأت می‌گیرد: ۱- نوع و کیفیت مطالب بارگذاری شده؛ ب- نوع و کیفیت خدمات ارائه شده به کاربران. این دو عامل از نگاه شفافیت به سازمان‌ها نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. نوع و کیفیت مطالب بارگذاری شده را می‌توان با موضوع ارائه اسناد و گزارشاتی مرتبط دانست که از طریق وبسایت سازمانی منتشر می‌گردد که خود گواهی بر کیفیت مطالب ارائه شده (نوع و چگونگی) می‌باشد. همچنین نوع و کیفیت خدمات ارائه شده نیز در عرصه دولت الکترونیک و حکمرانی خوب اهمیت خود را بیش از پیش پیدا نموده و هرچه این خدمات به سادگی و سهولت، گستره بیشتری از مردم را در برگیرد؛ وبسایت موردنظر از محبوبیت و مراجعه بیشتری برخوردار می‌شود. نهایتاً این مراجعه و تعامل بین سایت و کاربر است که به کسب رتبه بهتر در سایت الکسا منجر می‌شود. این گونه است که ارتباط بین رتبه سایت الکسا و شفافیت وبسایت‌های دولتی روشن می‌شود. به طوری که می‌توان به دنبال ارائه اطلاعات و خدمات دولتی بر روی وبسایت که برخاسته از درون سازمان و با کیفیت مطلوب است، ضمن حضور و مراجعه بیشتر مردم به وبسایت، با شکل‌گیری تعاملات بیشتر و عمیق‌تر بین مردم و سازمان (وبسایت) به اهداف شفافیت دست پیدا کرد.

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۳۵

فرضیه اول عبارت بود از "وب سایت وزارتخانه‌هایی که در دسته امور حاکمیتی هستند از شفافیت کمتری برخوردارند". با توجه به نتایج بدست آمده از ارزیابی صورت گرفته حاکی از تأیید این فرضیه می‌باشد. همانطور که پیش از این بیان شد؛ اکثر وزارتخانه‌هایی که با توجه به قانون خدمات کشوری در دسته امور حاکمیتی قرار می‌گیرند، در انتهای لیست رتبه‌بندی شفافیت وبسایت‌های وزارتخانه‌ها قرار گرفته و صحت فرضیه اول را مورد تأیید قرار می‌دهد. وزارتخانه‌های حاکمیتی به دلیل نقش حساسی که دارند نمی‌توانند به طور حداکثری زیر ذره‌بین شفافیت قرار بگیرند ولی نیاز است که این وزارتخانه‌ها با هدف آگاهی بخشیدن به مردم از عملکرد خود و کسب اعتماد مردم در این عرصه گام‌های بیشتری را بردارند. همانطور که وزارت دادگستری توانسته است با توجه بیشتر به این امر، از رتبه بهتر و شفافیت بیشتری برخوردار شود.

فرضیه دوم عبارت بود از "وبسایت وزارتخانه‌هایی که رتبه بهتری در کشور ایران (براساس سایت الکسا) داشته باشند، از شفافیت بیشتری برخوردارند". با توجه به نتایج بدست آمده از ارزیابی صورت گرفته حاکی از تأیید این فرضیه نیز می‌باشد. همانطور که نمودار شماره ۲ و جدول شماره ۴ نشان می‌دهد؛ اکثر وزارتخانه‌هایی که با توجه به قانون خدمات کشوری در دسته امور اجتماعی و اقتصادی قرار می‌گیرند، هم در ارزیابی سایت الکسا و هم در ارزیابی شفافیت وبسایت‌های آنها از رتبه‌های قابل قبول و تقریباً هم‌سطحی (سطح متوسط) برخوردار هستند و بررسی نتایج صحت فرضیه دوم را نیز مورد تأیید قرار می‌دهد. شاید علت عدم هم‌راستایی رتبه وبسایت آموزش و پرورش را حاکی از آن دانست که با ارائه خدمات ویژه دانش‌آموزان از طریق وبسایت خود منجر به کسب رتبه بهتر وبسایت در سایت الکسا شده و به همین علت است که تفاوت زیادی میان رتبه شفافیت و رتبه الکسای این وبسایت وجود دارد. قطعاً تأیید این فرضیه بدان معنا نیست که ارتقای رتبه وبسایت‌های

وزارتخانه‌ها در سایت الکسا، با ارتقای شفافیت وبسایت‌ها همخوانی دارد. بکارگیری ابعاد شفافیت تنها بخشی از عوامل تأثیرگذار بر ارتقای رتبه در سایت الکسا داشته و می‌بایست در بررسی‌ها این مورد مد نظر قرار گیرد. به طور کلی بررسی این وزارتخانه‌ها حاکی از آن دارد که وضعیت این وزارتخانه‌ها از نگاه شفافیت در حد ایده‌آل نبوده و توان مضاعف سازمانی را برای ارتقای کیفیت وبسایت‌ها می‌طلبد؛ همچنین با نگاه به نتایج ارزیابی صورت گرفته بوسیله بازینه ارزیابی و رتبه‌بندی سایت الکسا؛ نشان از آن دارد که این وزارتخانه‌ها باید هم به ارتقای و بکارگیری ابعاد مدل ارزیابی شفافیت وبسایت‌های دولتی و هم به ارتقای رتبه وبسایت خود در سایت الکسا بیش از پیش توجه داشته و از آن غفلت ننمایند.

جمع‌بندی

استفاده از وبسایت‌های دولتی به طور چشمگیری در ورای زمان افزایش یافته است و نقش برجسته‌ای را به عنوان ابزار شفافیت ایفا می‌کنند. به همین علت این مطالعه، متغیرهایی را بررسی نمود که بر سطوح شفافیت وبسایت‌های دولتی تأثیرگذار است. با وجود تلاش‌های بسیاری که برای انجام دادن این کار صورت گرفته است، بسیاری از کشورها و دولت‌ها همگام با تقاضای شفافیت، هماهنگ نمانده‌اند. به عنوان مثال اطلاعات و خدماتی که بر روی وبسایت‌هایشان ارائه شده که نسبتاً راکد بوده و تا حدی به شفافیت کمتر دولت کمک می‌کند.

در گزارش منتشر شده در سایت کاخ سفید در سال ۲۰۰۹ در ایالات متحده آمریکا برای افزایش شفافیت در انجام امور و بهبود در پاسخگویی، سایت‌هایی ایجاد شده‌اند که اجازه دسترسی به اطلاعات مربوط به مخارج دولت را فراهم می‌آورند. این سایت‌ها به منظور بالابردن نظارت عمومی بر طرح‌های دولت و شناسایی و حذف سریعتر طرح‌های بدون فایده ایجاد شده‌اند. بسیاری از

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۳۷

دولت‌های ایالتی نیز سایت‌های مشابهی برای نظارت مردم بر مخارج دولت و افشای ضایعات و تقلب ایجاد کرده‌اند.

مطالعات فوق، محدوده‌ای از عوامل تأثیرگذار بر درجه شفافیت دولتی را با توجه به اطلاعات مبتنی بر وب بررسی کرده است. با یک نگاه کلی به نتایج ارزیابی و صحت فرضیه‌ها، می‌توان یافته‌های پژوهش را با یافته‌های پژوهش پیران‌نژاد (۱۳۹۰: ۲۴۸ - ۲۵۸) همراستا دانست. پیران‌نژاد (۱۳۹۳: ۹۳) در رساله خود به مدد الگوی ارزیابی وبسایت‌های دولتی استورس (۲۰۰۲)؛ وبسایت‌های تمامی وزارتخانه‌های کشور را مورد ارزیابی قرار داده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که اغلب وبسایت‌های وزارتخانه‌های کشور بر ابعاد راهنما و خدمت‌رسانی آنلاین که در بردارنده ارائه اطلاعات اولیه در ارتباط با وزارتخانه، اهداف، چشم‌اندازها، چارت سازمانی، مستندات، لینک به سایر سازمان‌ها و امکانات ارتباطی می‌باشد، تمرکز داشته و متأسفانه در ابعاد کمک به کاربران، قانونی بودن و دسترسی آسان که در بردارنده امکانات زبانی، بازخورد، دسته‌بندی اطلاعات و خدمات و نحوه ارائه اطلاعات و خدمات می‌باشد، کمتر توجه داشته‌اند. در این پژوهش نیز اکثر وزارتخانه‌ها نیز بر بعد دسترسی به اطلاعات و داده‌های اولیه تمرکز داشته و بیشتر به انتشار اطلاعات ابتدایی خود پرداختند.

کلارک، آردرون و پندلتون (۲۰۱۵: ۱۶۴-۱۶۲) ضمن ارائه یک آمار توصیفی از ارزیابی خود از وبسایت‌های سازمان مدیریت شیلات؛ یادآور می‌شوند که از نتایج این پژوهش، برجسته نمودن تعدادی از اقدامات خوب را شامل گردید. همچنین از سوی دیگر، هیچ یک از وبسایت‌ها اقدامات شفافیت قابل شایسته‌ای نداشته و همه وبسایت‌ها هنوز برای بهبود اقدامات پایه‌ای شفافیت خود باید تلاش کنند. همچنان که نتایج حاصل از ارزیابی وبسایت‌های وزارتخانه‌ها نشان می‌دهد که نیاز به توسعه فعالیت‌های شفاف‌سازی در تمامی ابعاد وزارتخانه‌ها احساس می‌شود. هاردن و جوردن

(۲۰۱۳:۱۰۳) نیز که به بررسی ۳۵ وبسایت شهرستان‌ها در ایالت آرکانساس در قالب ۱۶ شاخص شفافیت پرداختند؛ یافته‌های آنها نشان داد که وبسایت‌های شهرستان‌های آرکانساس نیاز به اقدامات شفاف‌تری دارد. نه تنها اشاره می‌کند که وبسایت‌ها تعاملی نیستند بلکه از لحاظ اطلاعاتی نیز ضعیف بودند. همچنان که وضعیت وبسایت‌های وزارتخانه‌ها نیز اینگونه بوده و علاوه بر لزوم انجام اقدامات شفاف‌تر؛ بر رویکرد تعاملی بین مردم و سازمان‌های دولتی (وزارتخانه) نیز می‌بایست بیشتر تأکید نمایند.

این پژوهش به دنبال تأکید و پررنگ نمودن نقش مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری، نقش نظارتی عموم شهروندان، پاسخ‌خواهی مردم و پاسخگویی مسئولین بوده که با ارزیابی شاخص‌هایی همچون "ناظران سازمان‌های مردم‌نهاد"، "دسترسی آزاد به اطلاعات" و "دسترسی به نتایج" معرفی، برجسته و مورد استفاده واقع گردید که همه آنها در مفهوم شفافیت خلاصه می‌گردد. شفافیت از سویی موجب پاسخ‌خواهی مردم و شهروندان و از طرف دیگر موجب پاسخگویی سازمان‌ها می‌شود. چنانچه وظایف و فعالیت‌ها غیرشفاف باشند، پاسخ‌خواهی و پاسخگویی معنا نخواهد داشت.

همچنین با توجه به پیوند بین شفافیت سازمان‌ها و کامپیوتر و وبسایت‌های آنها؛ در این پژوهش تلاش شد تا ضمن برجسته نمودن اهمیت و ضرورت موضوع، با ارائه یک چارچوب ارزیابی، نقطه شروعی برای سازمان‌های دولتی ایجاد نماید تا بتوانند در راستای دستیابی به اهداف نهایی شفافیت که رفع فساد، جلب رضایت و اعتماد عموم و ارتقای کیفیت خدمات گام بردارد. همچنین به دنبال این پیوند ناگسستنگی بر افزایش توجه سازمان‌ها به شفافیت به واسطه رایانه و وبسایت‌های خود و ارتقای کیفیتی آن تأکید می‌نماید.

ای میجر (۲۰۰۹) شفافیت به واسطه کامپیوتر را، به عنوان استفاده از "سیستم کامپیوتری" به منظور افزایش "رویت به سمت داخل" در سازمان‌های دولتی توضیح می‌دهد (Meijer, 2009: 258). در بسیاری از کشورها، فناوری‌های

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۳۹

نوین را به عنوان ابزاری هم در جهت ارتقای اثربخشی و هم در جهت افزایش شفافیت می‌دانند. فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مهمی را در اصلاح مدیریت دولتی ایفا می‌کند و با افزایش شفافیت در امور اداری، سبب دسترسی به اطلاعات بیشتر و شفاف‌تر و دستیابی به خدمات بهتر با کمترین زمان ممکن و کمترین هزینه می‌شود و نیز الکترونیکی شدن امور تسهیل‌سازی در تعهدات دولت، توسعه جوامع، افزایش بهره‌وری دولت، بهبود پاسخگویی و افزایش اعتماد به دولت را در بر دارد. مطالعه‌های موردی و تجزیه و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که فناوری اطلاعات و ارتباطات دارای توانایی بالقوه و مزایای سودمندی در کاهش فساد است و نیز می‌تواند با ارتقای اثربخشی روی کنترل داخلی و مدیریتی رفتارهای فاسد، بهبود پاسخگویی و شفافیت در اطلاعات را ایجاد کند (Shim & Eom, 2009). مفهوم شفافیت یکی از بنیان‌های دموکراتیک ایده‌آل است و وبسایت‌های دولتی یک ابزاری برای افزایش شفافیت می‌باشد (Harder & Jordan, 2013: 104). عموم مردم با دسترسی به وبسایت‌های دولتی می‌توانند به اطلاعات مورد نیاز دست پیدا کرده و از طریق اینترنت، تصمیم‌های دولتی را پیگیری نمایند. در ایران نیز با تصویب قانون دسترسی آزاد به اطلاعات در سال ۱۳۸۸؛ فاز اجرایی شفافیت وارد مرحله‌ای جدید گردید ولی متأسفانه تاکنون اقدام قابل توجهی در این زمینه صورت نگرفته است. به نظر می‌رسد فقدان آیین‌نامه اجرایی جامع و عدم آگاهی افکار عمومی نسبت به این حوزه، از دلایل این بی‌توجهی دانست. لذا بایسته است که در راستای اجرایی نمودن و ارتقای شفافیت دولتی در ایران فعالیت‌های زیر صورت پذیرد:

- آگاهی‌بخشی به عموم مردم پیرامون قانون دسترسی آزاد به اطلاعات و موضوع شفافیت؛
- توسعه برنامه‌های آموزشی ویژه مأمورین دولتی که در معرض اجرای این قانون قرار دارند؛

۲۴۰ فصلنامه دولت پژوهی

- تصویب و عملیاتی نمودن آیین‌نامه‌های اجرایی لازم؛
- تدبیر فرهنگ‌سازی لازم نسبت به افشای اطلاعات و بهره‌گیری از آن؛
- تقویت روابط بین مسئولین و مردم برای احقاق کامل حق دسترسی به اطلاعات؛
- بررسی و تصویب قوانین لازم برای شکل‌گیری چارچوب پیاده‌سازی شفافیت در ایران؛
- بومی‌سازی داخلی شفافیت با نگاه ارزشی و ملی با هدف مرتفع نمودن ضعف‌ها و نواقص؛
- مشخص نمودن متولی امر شفافیت در کشور با هدف انسجام بخشی به فعالیت‌های شفافیت محور؛
- طراحی سامانه‌های اطلاعاتی جامع و یکپارچه برای شفافیت سازمان‌های دولتی با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و وبسایت‌های دولتی.

منابع

الف) فارسی

- حساس یگانه، ی، خیراللهی، م، (۱۳۸۷)، «حاکمیت شرکتی و شفافیت»، *حسابداری*، شماره ۲۰۳.
- پیران نژاد، ع، (۱۳۹۰)، تبیین آثار گسترش ICT بر تسهیل مردم سالاری، (رساله دکتری)، تهران: دانشگاه تهران.
- زندیه، ح.، و سالارسروی، ح، (۱۳۹۲)، «شفافیت اسنادی و حق دسترسی آزاد به اطلاعات»، *گنجینه اسناد*، ۲۳(۱).
- ضیایی، م. ص.، نرگسیان، ع.، و اصفهانی، س. آ، (۱۳۸۷)، «نقش رهبری معنوی در توانمندسازی کارکنان دانشگاه تهران»، *مدیریت دولتی*، شماره ۱۰.
- عبادی، ن.، و پیران نژاد، ع، (۱۳۹۳)، «حکمرانی الکترونیک در شهرداری‌ها: مطالعه پورتال شهرداری‌های کشور»، *مدیریت دولتی*، ۶(۲).
- میرمحمدصادقی، ح، (۱۳۸۸)، *حقوق کیفری اختصاصی - جرائم علیه اشخاص*، چاپ چهارم، تهران: میزان.
- نیومن، و. ل، (۱۳۹۴)، *شیوه‌های پژوهش اجتماعی: رویکرد کیفی و کمی*، جلد اول، ترجمه ح. دانائی فرد و س. کاظمی، مؤسسه کتاب مهربان نشر.
- سایت سازمان شفافیت بین الملل، www.transparency.org، آخرین دسترسی شهریورماه ۱۳۹۵.

ب) انگلیسی

- Bonsón, E., Torres, L., Royo, S., & Flores, F, (2012), "Local E-government 2.0: Social media and Corporate Transparency in Municipalities", *Government Information Quarterly*, Vol. 29 No. 2 .
- Curtin, D., & Meijer, A. J, (2006), "Does Transparency Strengthen Legitimacy? *Information Polity*, Vol. 11, No. 2.
- Etzioni, A, (2010), "Is Transparency the best Disinfectant"? *Journal of Political Philosophy*, Vol. 18, No. 4.

- Fox, J, (2007), "The Uncertain Relationship between Transparency and Accountability", *Development in Practice*, Vol. 17, No. 4-5.
- Grimmelikhuijsen, S., Porumbescu, G., Hong, B., & Im, T, (2013), "The Effect of Transparency on Trust in Government: A Cross-national Comparative Experiment", *Public Administration Review*, Vol. 73, No. 4.
- Grimmelikhuijsen, S .G., & Welch, E. W, (2012), "Developing and Testing a Theoretical Framework for Computer-mediated Transparency of Local Governments", *Public Administration Review*, Vol. 72, No. 4.
- Harder, C. T., & Jordan, M. M, (2013), "The Transparency of County Websites: A Content Analysis", *Public Administration Quarterly*, 37), 103-128 .
- Lowatcharin, G., & Menifield, C. E, (2015), "Determinants of Internet-enabled Transparency at the Local Level A Study of Midwestern County Web Sites", *State and Local Government Review*, 0160323X15593384 .
- Margetts, H, (2011), "The Internet and Transparency", *The Political Quarterly*, Vol. 82, No. 4.
- Meijer, A, (2009), "Understanding Modern Transparency, International Review of Administrative Sciences, Vol. 75, No. 2.
- Middleton, M. R, (2007), Approaches to Evaluation of Websites for Public Sector Services .
- Moon, M. J, (2002), "The Evolution of E-government among Municipalities: Rhetoric or Reality?" *Public Administration Review*, Vol. 62, No. 4.
- Porumbescu , G, (2015), "Linking Transparency to Trust in Government and Voice", *The American Review of Public Administration*, 0275074015607301 .
- Porumbescu, G. A, (2015), "Does Transparency Improve Citizens' Perceptions of Government Performance?", Evidence from Seoul , South Korea, *Administration & Society*, 0095399715593314 .
- Shim, D. C., & Eom, T. H, (2008), "E-government and Anti-corruption: Empirical Analysis of International Data", *Intl Journal of Public Administration*, Vol. 31, No. 3.
- Shim, D. C., & Eom, T. H, (2009), "Anticorruption Effects of Information Communication and Technology (ICT) and Social Capital", *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 75, No. 1.

وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران ۲۴۳

Sunshine Review. (2011). Transparency checklist.

https://ballotpedia.org/Transparency_checklist (accessed August 25, 2016).

WhiteHouse, (2009), Open Government: A Progress Report to the America People, *Washington DC: Author.*
[http://www.whitehouse.gov/open.](http://www.whitehouse.gov/open)

